

Gunhild Vatn

Lukten av jord

Kunstneriske uttrykk i grensen mellom sanselighet og historiefortelling

In my work I alternate between being a performer and a teacher in the visual art didactics. The works presented in this article reflect sensory experiences and memories as the basis for my art practice. The attractive and the grotesque are united in my porcelain sculptures; witch often deals with social and gender issues. I choose body-related objects as a motif, in order to create a dual attraction appealing both to our sensual and intellectual imagination. The activity signified by these objects is sharply contrasted by the fragility and beauty of the porcelain, and gives room to a range of discomforting associations. I try to make a perfect industrial appearance of the sculptures, to distance them from the reality the object derives from. My intention is to underline the level of ambiguity in my sculptures that are both aesthetic and urgently uncomfortable.

Historiefortelling som utgangspunkt for visuelle ytringer er et omdreiningsspunkt for denne teksten. Arbeidene som er presentert, reflekterer opplevelser, sanselige erfaringer og minner som utgangspunkt for min kunstutøvelse. I mitt arbeid veksler jeg mellom å være utøver, lærer og veileder på det visuelle, kunstdidaktiske feltet. I denne rollen er det naturlig å reflektere omkring hvordan kunst skapes, og hva den springer ut av. Jeg vil i denne teksten presentere utvalgte prosjekt, hvor arbeidsmåter og innfallsvinkler i tilknytning til den kunsteriske prosessen blir belyst.

Historiefortelling og visuelle ytringer

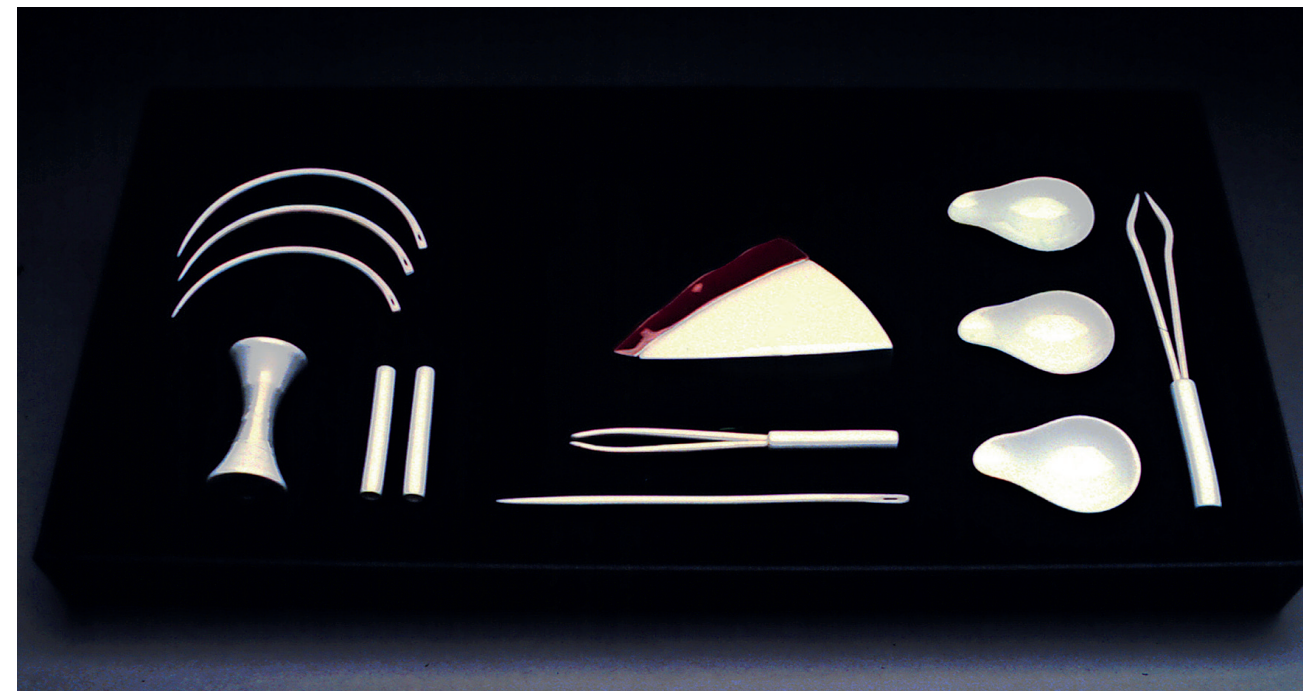
Jeg føler et visst slektskap med en historieforteller, men mine fortellinger er visuelle. I den muntlige fortellertradisjonen kunne en god historie gå fra munn til munn, men man kan tenke seg at fortellingenes opprinnelse hadde sitt utspring i en unik opplevelse. Historiefortelleren kunne komme langveisfra eller hadde vært på en reise og brakte hjem muntlige beretninger om sine opplevelser. Man kan også tenke seg at opprinnelsen til historien kunne ha sitt utspring hos den som var bundet til jorden hjemme, som kjente det harde arbeidet på kroppen, og som kunne de lokale fortellingene og tradisjonene. Det er ikke nødvendigvis hendelsen som er det bærende i fortellingen, men måten den blir fortalt på. I likhet med en historieforteller kan også jeg gjennom min fremstilling av historien velge hvilke små nyanser eller detaljer fra virkeligheten jeg vil vektlegge, og hva som blir overlatt til betrakteren eller leseren å finne i sine egne referanser. Utgangspunktet for mine visuelle ytringer springer ut av personlige opplevelser, minner og sanseinntrykk. De blir materialisert gjennom en transformering til et visuelt språk, som brukes bevisst og kan gjenkjennes i mange av mine arbeider. I denne transformasjonen skjer det en abstraksjonsprosess, og det er i dette skjæringspunktet mitt kunstneriske uttrykk oppstår. Målet er å skape visuelle sanselige uttrykk som kan skape undring og berøre betrakteren – gjennom form og materiale kunne si det uutsigelige, nevne det unevnelige.

Mor! Jorden blør – se så rød den er!

Hvorfor lukter den ikke som marken der hjemme?

Regnvåt, duggfrisk, med ange av nyslått gress!

Som ung jente ble jeg tatt med på en reise i Afrika. Solen var brennende het, og jorden var dyp rød. Dette var en skjellsettende opplevelse: lydene, luktene, smakene. Sanselige erfaringer og minner som er lagret i kroppen. Det som i ettertid ble sittende igjen som det underligste minnet fra denne reisen, var beretninger om skikken med rituell omskjæring av unge jenter. Kontrasten var stor til mitt eget liv og mine forventninger til voksenlivet som vestlig kvinne. Selv sto jeg som 14-åring konfirmant for å markere overgangen fra barn til voksen. Jeg fikk gullsmykker lagt på fløyel i små delikate esker.

Cutting the Rose © Gunhild Vatn, 1997. (Foto: Gunhild Vatn)

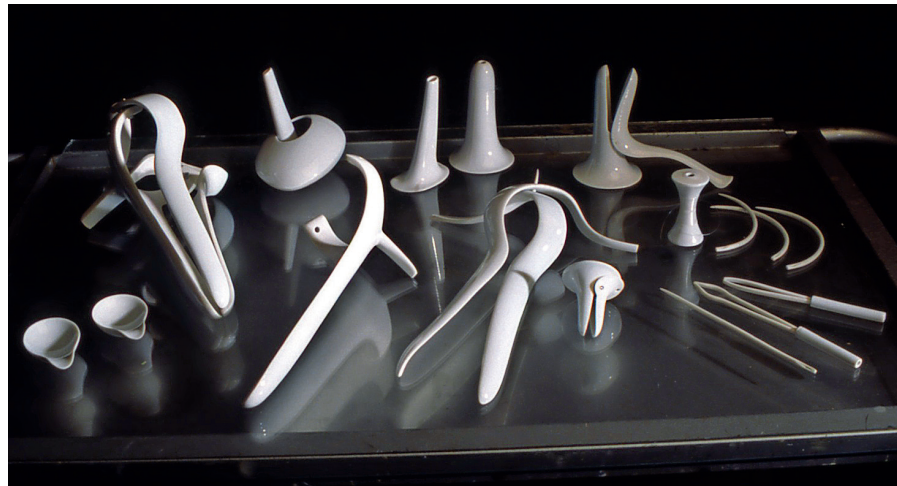
En studie i kontrasten mellom smerten og det vakre

Dette minnet er utgangspunkt for verket *Cutting the Rose* fra 1997. I en sort eske trukket med fløyel ligger porselensredskaper – nåler, pinsetter og små bekken, sentrert rundt en porselenskniv med en rød, bølgende egg. Jeg har forsøkt å gi esken og redskapene et delikat uttrykk: Formene er sirlige, rene, hvite mot den sorte fløyelen og den dyprøde eggen på kniven. Som en eksklusiv gave til en ung pike som markerer overgangen fra barn til voksen. Tittelen *Cutting the Rose* henspiller direkte på selve inngrepet. Det var nærliggende å ta utgangspunkt i de unge jentene og spille direkte på kropp og kjønnsorganer, men jeg ønsket å skape et mer tvetydig uttrykk med rom for undring. For å skape en distanse valgte jeg å ta utgangspunkt i redskapene for selve inngrepet. Dette er instrumenter som kan virke fremmede, som vi ikke helt forstår. Med utgangspunkt i den ubehagelige kontrasten jeg ble eksponert for som ungjente, og den kunnskapen jeg som voksen kunne tilegne meg om selve inngrepet, har jeg fritt tolket hvordan de ulike redskapene kunne se ut. Målet med dette arbeidet ble å fremstille porselensinstrumentene som vakre, sanselige og med innpakningen i gaveeskeformat skape assosiasjoner til noe eksklusivt. De delikate, hvite formene på sort fløyel avslører ikke umiddelbart sin funksjon før man tar en nærmere titt eller forstår betydningen av tittelen. Dette står i sterk kontrast til den grufulle handlingen redskapene er ment for. Målet var å skape

undring gjennom å forsterke kontrasten mellom smerten og det vakre, ved å henspille på inngrepets rituelle karakter som noe opphøyet – som en kontrast til min egen konfirmasjon da jeg pakket opp en liten eske med et gullsmykke lagt på sort fløyel.

Materiale som kunstnerisk virkemiddel

Smerte i porselen – evnen til å reflektere og benytte de kunstneriske virkemidlene med følsomhet – er vesentlig for uttrykket, og jeg forsøker helt bevisst å utnytte porselenets kvaliteter til dette. Praktisk og kunstnerisk utforskning direkte i materialet utgjør en stor del av denne prosessen. Porselenets historiske og visuelle referanser spiller en viktig rolle for uttrykket i arbeidene mine. Jeg jobber også med porselen i kombinasjon med andre materialer og delvis med «found objects» – meningsbærende gjenstander som fortolkes over i porselen, helt eller delvis. Formutvikling er en viktig del av prosessen – lek med form, linjer og detaljer. I fortolkningen over til et annet materiale ligger muligheter til å spille på rent visuelle kvaliteter samt historiske referanser. Sammenstilling mellom ulike materialkvaliteter brukes bevisst for å understreke eller kontrastere meningsinnhold. Det hvite porselenet har historiske referanser til en spesiell gjenstandskultur som jeg spiller bevisst på. Historisk sett har porselenet vært ansett som et kostbart og eksklusivt materiale, velegnet til å lage vakre kunstgjenstander så vel som

Still Life I © Gunhild Vatn, 1999. (Foto: Gunhild Vatn)

til oppbevaring og servering av mat. Dette rene, hvite materialet gir også assosiasjoner til noe sterilt, som sanitærporselen og til kropp og intimitet. Jeg spiller på disse assosiasjonene for å frembringe tvetydige uttrykk som appellerer både til våre sensuelle og intellektuelle forestillinger.

Formutvikling og håndverksmessige utfordringer i en skapende prosess

Jeg søker et rent industrielt uttrykk og et formspråk med stor grad av presisjon og forsøker i de fleste av mine porselensobjekter å skape en illusjon av industriell perfektjon. Porselensformene mine er også produsert i gipsfor-

Arbeid med støping og bearbeiding av porselselementer i eget verksted © Gunhild Vatn, 2013. (Foto: Gunhild Vatn)

mer, som er velegnet for å skape former med fine detaljer og stor presisjon. Mye av min kunstneriske utforskning handler derfor om å løse tekniske og materialmessige utfordringer for å kunne oppnå denne perfektjonen i former som er så tynne og skjøre. Porselenets egenart og karakter gjør det mulig å skape presise detaljer, rene linjer og tynne dimensjoner, som benyttes for å rendyrke det formale uttrykket som jeg søker – myke, smekre former som kan fremstå som underlige og gi ulike assosiasjoner. Jeg har forsøkt å skape tvetydige uttrykk, alltid med en grad av noe underfullt – en kjerne det er opp til betrakteren å trenge inn i.

Gjenstanden som meningsbærer

Jeg forsøker å skape sanselige fortellinger, og utgangspunktet for den kunstneriske prosessen starter ofte med gjenstander som kan ha en metaforisk betydning utover sin konkrete funksjon. På denne måten ønsker jeg å skape et følelsmessig engasjement hos betrakteren gjennom en identifisering med gjenstandens funksjon eller tiltenkte bruk. De gjenstandene jeg velger, vurderes ut fra hvilket betydningspotensial de har som bærer av en historie, direkte eller indirekte. På den måten kan de representere noe mer enn sin konkrete form og funksjon.

Kroppen som virkningsfelt

Ved å gjenskape i porselen gjenstander som har konkrete funksjoner på eller i nær forbindelse til kroppen, søker jeg å utforske relasjonen mellom menneske og objekt. Transformasjonen til porselen har fjernet bruksaspektet ved redskapene – til gjengjeld har disse objektene fått en ny og allegorisk betydning. Jeg ønsker at disse arbeidene skal stå for noe annet og mer enn den konkrete funksjonen til de objektene som er vist frem.

I arbeidet *Still Life* har jeg konsentrert meg om gynekologiske instrumenter og forvrengninger av disse slik at de ikke alltid fremstår som så lette å tolke. Det hemmelighetsfulle, private, kvinnelige rommet et spekulum trenger inn i, blir en metafor på mentale rom – sårbare menneskelige rom. Dette er gjenstander som i seg selv skaper sterke assosiasjoner. Men nettopp ved å jobbe med objekter som har en så sterk tilknytning til kroppens mest sårbare felt, spiller jeg på følelser hos betrakteren som både vekker ubehag og undring. De spor man finner etter menneskelige sivilisasjoner, beskriver ofte gjenstander som kan si noe vår eksistens og kultu-

Still Life II, Detalj © Gunhild Vatn, 2000. (Foto: Gunhild Vatn)

relle utvikling. Menneskets utviklingshistorie kan også ses som en historie om å overvinne kroppens begrensninger. Derfor blir objekter som angår kroppen, betydningsfulle og ladete gjenstander. Ved å ta utgangspunkt i objekter som kan relateres til kroppen og rekonstruere elementer av disse i et annet materiale, prøver jeg å gjenskape og forandre objektene så de kan ses med nye øyne, og slik ønsker jeg å bidra til en annen opplevelse av kjente og virkningsfulle objekter.

Lukten av jord

Lukten av jord har fulgt meg hele livet. Lukten av nypløyd mark og kumøkk, regnvåt eng og nyslått gress er sanselige minner jeg bærer med meg, og som har inspirert meg i ulike sammenhenger. I utkanten av en gjengrodd åkerteig i mine hjemtrakter sto en forlatt, gammel hesteplog. Gjemt i denne rustne, værslitte plogen ligger erindringen om det harde slitet og angsten for sulten.

Bruken av menneskeskapte gjenstander som meningsbærer er også utgangspunktet for det neste prosjektet jeg vil beskrive gjennom verkene *Dirt* og *Buy Land*. Her har jeg tatt utgangspunkt i plogen som motiv for

kunstnerisk bearbeidelse. Jeg ønsket å undersøke hva som oppstår idet jeg forflytter plogen bort fra sin opprinnelige tilhørighet og stiller den ut i et galleri. Forflytning i tid og rom er vesentlig – ikke bare plogen flyttes inn i galleriet, men også selve åkeren. På en sirkel av rå, uforedlet blåleire, hentet fra samme område, er plogen i dette verket plassert inn i gallerirommet. Plogen er en kulturhistorisk gjenstand med mange ulike referanser og rike allegoriske tolkningsmuligheter. Den er et kraftfullt og ladet symbol, og den representerer i konkret forstand forbindelsen mellom menneske og jorden. Jeg søker med denne forflytningen å peke på en virkelighet utover plogen i seg selv, et sted i vår bevissthet og erindring som eksisterer bak den fysiske gjenstandens gjenkjennelige, ytre form. Plogen minner oss om det harde slitet og angsten for sulten, men samtidig også det livgivende og fruktbare. Kroppslige erfaringer og minner om levd liv blir viktige impulser, og betrakterens egne tanker og erfaringer blir en del av kunstverket.

Materialuttrykket er viktig for opplevelsen

At materialuttrykket er viktig for opplevelsen, gjelder både for selve skulpturen så vel som situasjonen eller rommet den stilles ut i. Jeg har erstattet enkelte vesentlige deler av plogen med skjørt porselen. Min intensjon er

Dirt II og *Buy Land, they are not making it anymore* © Gunhild Vatn, 2009.
(Foto: Kunstnerforbundet / Thomas Tveter)

Dirt I © Gunhild Vatn, 2008. (Foto: Reidulv Lyngstad)

at porselenet kan bidra til å understreke tvetydigheten og spenningen som ligger i plogskjærets iboende karakter. Porselenet kan knyttes til det intime, kroppsnære, samtidig som det er uttrykk for noe skjørt og sårbart. Det rene, hvite materialet står i sterk kontrast både til det rustne metallet i plogen og den grove jorden plogen er ment for. Denne sammenstillingen og deres innbyrdes kontraster er i seg selv et vitnesbyrd om menneskets relasjon til og frigjørelse fra naturen. I dette spennet ligger mange referanser til menneskets kulturelle utvikling.

Dette prosjektet handler om vår eksistensielle situasjon og kan gi ulike refleksjoner omkring menneskets materielle historie og om økologiske pro-

sesser, rovdrift og utarming av jorda. Gjennom denne transformasjonen fra solid metall til skjørt porselen ønsker jeg å forsterke plogskjærets betydning og formkarakter. Skjæret er et ladet og kraftfullt element i plogen og er den delen av plogen som helt konkret skjærer gjennom jorden. Det er tradisjonelt mannen som pløyer jorden og sår kornet, og plogen blir mannens forlengede arm når han befrukter jorden. Jeg ser derved plogen som en metafor for møtet mellom den maskuline kraften og kvinnelige fruktbareheten som jorden representerer, og som er en forutsetning for at nytt liv skal spire og gro.

I porselen omskaper jeg redskapet som påvirker kroppen eller jorden

Jeg ser også plogen som metafor for en annen og mer subtil betydning. Plogens kraftfulle skjær som bryter opp jorden, er brutalt og livgivende på samme tid. Jeg ønsket i dette verket å peke på den fruktbare jorden som det kvinnelige motstykket til plogskjærets maskulinitet og ser her paralleller til mine tidligere arbeider *Cutting the Rose* og *Still Life*. På samme måte som plogen bryter jorden, skjærer kniven i myk hud.

Buy Land © Gunhild Vatn, 2012. (Foto: Gunhild Vatn)

Om forfatterne

Marit Akerø er utdannet cand.polit. Hun er førsteamanuensis i pedagogikk ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA), der hun underviser på faglærerutdanningen i formgivning, kunst og håndverk og på studiet i fortellerkunst. Hun har i flere år arbeidet med håpsfilosofi og har hatt en rekke stipend innenfor håpsforskning. Hun har publisert flere artikler hvor håpsdimensjonen i norske folkeeventyr står i fokus.

Venke Aure er førsteamanuensis og underviser i metode og vitenskapsteori innen kunsthøgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Aure har en ph.d. i filosofi, der formidling av kunst til barn og unge dannet utgangspunkt for kunstdidaktiske diskursanalyser i hennes avhandling. Aures forskning har i stor grad dreid seg om tema der kunstdidaktikkens grunnlagstenkning og utvidete anvendelsesområder drøftes. Aure har også vært spesielt interessert i kunstinstitusjonenes forhold til ulike formidlingsstrategier og hvordan kunstfeltet kan relateres til bredere sosiale prosesser. Noen av hennes artikler er tilgjengelige på www.artandresearch.info

Kristin Bergaust er professor og underviser i samtidskunst og estetikk ved masterprogrammet i estetiske fag ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Hun har bakgrunn fra Statens kunstakademi har vært professor i intermedia på Kunstakademiet i Trondheim ved NTNU og er aktiv som kunstner, med utstillinger både i Norge og i utlandet. Bergaust regnes blant pionerene innenfor norsk videokunst og har vært aktiv som organisator og kurator, både i Norge og internasjonalt. Hun er for tiden spesielt interessert i samtidskunstens samfunnsmessige potensialer og transkulturelle prosesser som kunstnerisk undersøkelsesfelt. Hun arbeider med kunstprosjekter både i utstillingssammenheng og som prosjekter i offentlig rom. Dokumentasjon er tilgjengelig på <http://www.kristinbergaust.no>

Birte Brekketo er førsteamanuensis og har sitt daglige virke ved institutt for estetiske fag ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA). Fra 1988 til 1992 studerte hun ved Kunstakademiet i Roma, der hun tok diplom i maleri i 1992. I 1996 avla hun hovedfagseksamen ved Universitetet i Oslo med en avhandling om Eilif Peterssens religiøse maleri. Hun tok doktorgrad ved Universitetet i Bergen i 2013 med